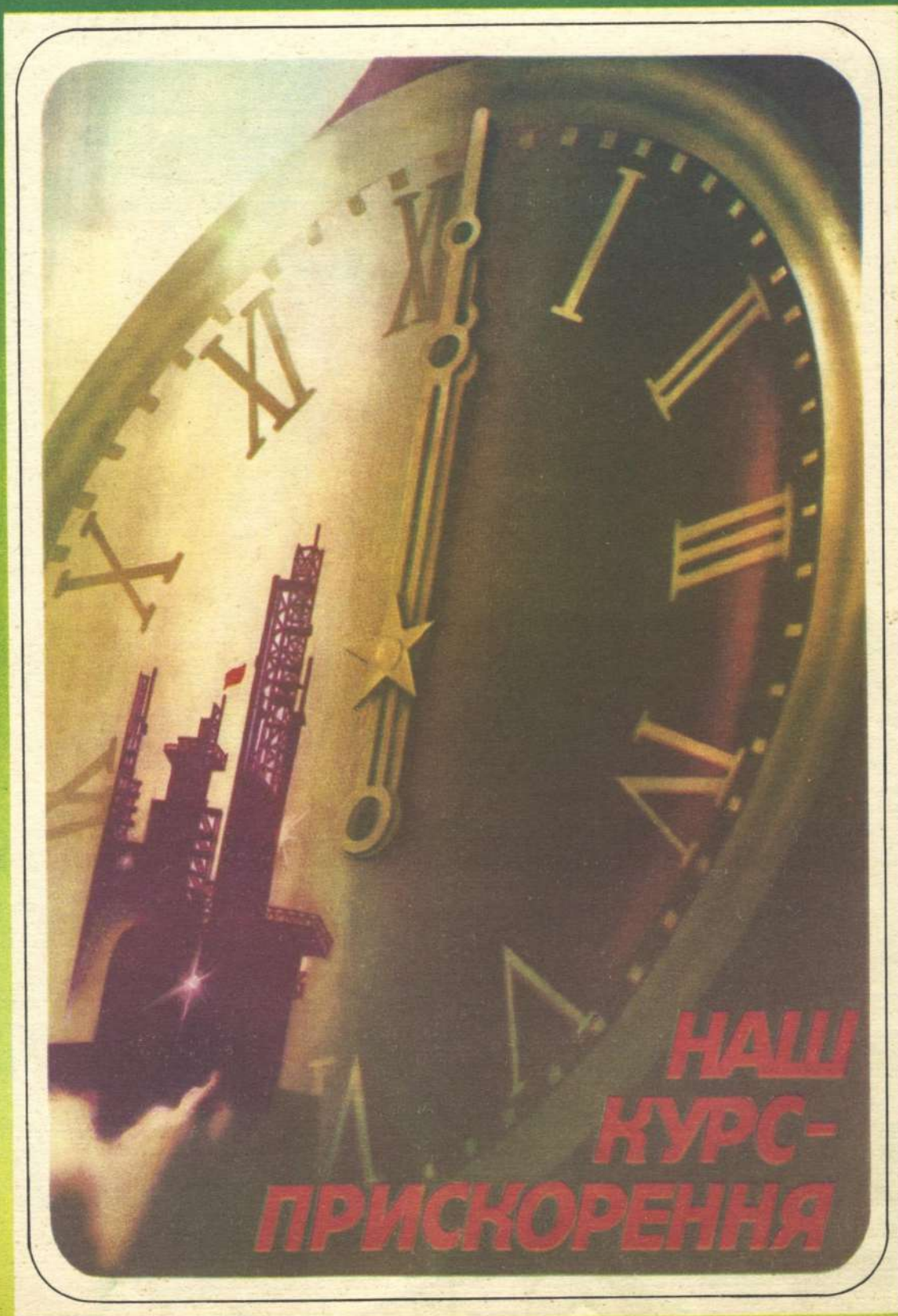

Дополнительные высоставления

ISSN 0321-1401

10/87

ГОТУЄМОСЬ ДО ШКОЛИ ВДОМА

Н. СКРИПЧЕНКО,

зав. лабораторією навчання і виховання дітей
шестирічного віку НДІ педагогіки УРСР, канд. пед. наук

Дедалі більше дітей приходить до школи з дошкільного закладу, де їх за «Програмою виховання та навчання в дитячому садку» спеціально готують до цього на заняттях і поза ними фахівці-вихователі. Але частина малят (у деяких місцевостях досить значна) поки що лишається поза суспільним дошкільним вихованням. А шкільна реформа, підвищення вимог до учнів початкових класів висувають на порядок денний завдання: всі майбутні школярі повинні приходити в клас належно підготовленими.

Тому редакція нашого журналу спільно з науковцями науково-дослідних інститутів педагогіки і психології УРСР та методистами Республіканського методичного кабінету дошкільного виховання відкриває в «Батьківському всеобучі» розділ для батьків, чиї діти не відвідують дошкільний заклад. Досвідчені фахівці ознайомлять тат і мам (до них можуть приєднатися дідусі й бабусі, старші брати і сестри, інші дорослі члени сім'ї) з тим, що саме повинен знати і вміти майбутній першокласник, як краще проводити заняття, яким має бути режим дня старшого дошкільника тощо. При «школі батьків» діятиме консультпункт, в якому кожний, хто звернеться, може одержати відповідь на питання, що його цікавлять.

Вступне заняття веде кандидат педагогічних наук Н. Ф. Скрипченко.

В ОДНОМУ з основних документів реформи загальноосвітньої і професійної школи — постанові Ради Міністрів СРСР «Про дальше поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до навчання в школі» забезпечення всебічного розвитку малят і підготовка їх до навчання названі головними завданнями дошкільних закладів. А хіба батьки не відповідають за те, якою прийде їхня дитина до першого свого трудового колективу: готовою до напруженої розумової і суспільно корисної фізичної, продуктивної праці або кволим невмійком і незнайком? Активним, діяльним членом учнівської громади чи відлюдьком, чия хата завжди скраю?

Дехто з читачів, можливо, здивується: збиралися про підготовку до навчання вести розмову, а збилися на характер дитини... Помиляються ті, хто вважає, що підготовка до школи — це вироблення певних навчальних навичок плюс ознайомлення з якоюсь кількістю чітко визначених знань. Аж ніяк! Цей складний процес включає, крім формування знань, умінь, навичок, ще й фізичний та психологічний розвиток дитини. І ті з батьків, які справді бажають своєму сину або доньці успішного навчання в школі, повинні пам'ятати про це і будувати систему (без неї діло не піде!) підготовки на ґрунті досконалого знання загальних вікових та індивідуальних особливостей своєї дитини.

Так, мало знати, чого треба навчити дошкільника, які навички виробити, які морально-вольові якості сформувати, — необхідно знати того, кого виховуєш або вчиш. Хіба рідкість сьогодні батьки, які щиро скаржаться сусідам, знайомим: «Що робити? Ми йому (сину) все, що забажає, купуємо для всебічного розвитку. Грошей не шкодуємо, скрізь його влаштували — і на плавання, і на фігурне катання, і в групу з вивчення англійської, і в студію бального танцю... А він, негідник невдячний, до музичної школи не хоче, та й із загальноосвітньої самі «трійки» носить...» І невтямки горе-батькам, що вони змалечку «перегодували» своє чадо, і тепер — йо-ой-ой! — скільки треба терпіння й мудрості, аби виправити покривлену юну особистість.

А чи не траплялися вам люди, які всіляко лають учителів, котрі «не спромоглися» так учити їхніх дітей, щоб рідним не доводилося червоніти за знання і вихованість своїх чад?

Безперечно, суб'єктивно кожен батько, кожна мати мріють бачити свою дитину щасливою. Абсолютна більшість наших сучасників розуміє, що без належної освіти й культури, без уміння бути «людиною серед людей» досягти в нинішніх (а тим паче в майбутніх) умовах цього неможливо. От тільки як підготувати маленьку особу до різноманітних перевантажень, що чатують на неї вже з першого дня в школі, — розумових, фізичних, моральних? У пе-

дагогіці немає іншого засобу, крім тренувань. Ваші систематичні заняття з малюком і будуть таким тренуванням інтелекту, почуттів, волі.

Відтак, основними завданнями на період інтенсивної підготовки дитини до школи є: формування початків моральних якостей; розвиток мислення дитини, засвоєння нею елементарних уявлень; закладання основ елементарної навчальної діяльності.

Що ж треба знати дорослим, які займатимуться з дитиною?

Найперше — психологічні особливості вікової групи дітей, до якої належить ваш син або донька. Для шестирічних визначальні особливості — активність, рухливість. На це слід зважити, плануючи заняття.

Заняття з шестилітком протягом навчального року (батьки, які всерйоз беруться за справу, повинні спланувати їх на весь період) мають включати: розвиток усного мовлення і підготовку до навчання грамоти; ознайомлення з навколишнім; формування початкових математичних уявлень; образотворчу діяльність (малювання, ліплення, конструювання). Звичайно, це не означає, що треба всі їх проводити щодня: таким чином можна лише відбити у дитини бажання вчитися взагалі. Рекомендується заняття проводити двічі-тричі на тиждень (найкраще у вівторок, середу, четвер, п'ятницю) не більше двох занять на день. Причому, важливо поєднувати «уроки» різної складності: скажімо, ознайомлення з навколишнім і підготовка до навчання грамоти; формування початкових математичних уявлень і малювання; розвиток усного мовлення і конструювання і т. ін. Тривалість кожного — 25—30 хвилин. І ще одна важлива складова «учбового дня» — рухливі ігри: вони мають перемижувати інші заняття.

Які ж специфічні завдання кожного з видів занять?

Головні завдання з мови — розвинути усне мовлення дитини, вдосконалити її мовний слух, сформувати початкові навички мовного аналізу, при звичаї до книжки. Передбачається, що в процесі такого навчання

майбутній школяр оволодіє вмінням переказувати прочитані йому казки і невеличкі художні оповідання; виразно читати напам'ять вірші, потішки, скороговки, загадки; складати розповіді за картиною і серією картин; розповідати про окремі епізоди з життя, аналогічні за темою тим, що пропонує дорослий; описувати навколишні предмети (квіти, тварин, дерева) за планом, складеним дорослим, та за аналогією; брати участь в інсценуванні казок, віршів, у різних дидактичних іграх; засвоїть ввічливі форми звертання; навчиться слухати співрозмовника, запитувати і відповідати на запитання, використовувати різні типи речень; нарешті, опанує початки звукового аналізу слів.

В цілому заняття з мови спрямовані на розвиток у дитини активного мовлення і мислення, інтересу і бажання пізнавати нове, а також на формування необхідних мовних знань, умінь і навичок.

Під час занять, які умовно названо «Ознайомлення з навколишнім», малюк має у доступній формі дізнатися про рідну природу і явища суспільного життя. Найкращих успіхів щодо цього дорослі досягають тоді, коли поєднують бесіду з певної теми із прогулянками, екскурсіями, спостереженнями, іграми, в процесі яких набуті дитиною знання поглиблюються й розширюються. Саме на підставі безпосередніх вражень ефективно проходить оволодіння надзвичайно важливими для майбутнього учня навичками систематизації знань, узагальнення уявлень про знайомі явища (на основі комплексу істотних ознак), а зрештою, закладаються підвалини дальшого формування цілісного матеріалістичного розуміння дійсності. Водночас ознайомлення з навколишнім чи не найбільше впливає на моральний та естетичний розвиток юної особистості: в дитини пробуджується цікавість до навколишнього світу, любов до природи, здатність сприймати і відчувати її красу, дбати про неї, формуються початки почуттів патріотизму, гуман-

ності, колективізму, громадянськості. До речі, ці заняття ніби своєрідний місток між усіма іншими — адже, займаючись розвитком мовлення, математикою, образотворчою діяльністю, дитина теж пізнає навколишній світ, його явища і закономірності. Тож коли вмilo будувати розмову, доречно «виходити на суміжні території знань», це сприятиме розвитку пізнавальних інтересів і активності маленького «учня», викликати позитивні емоції, відповідний настрій.

Мета занять з математики — дати дитині певне коло знань, сформувати уміння і навички, необхідні в першому класі. Зокрема, передбачається оволодіння нумерацією чисел у межах 10, діями додавання і віднімання, деякими елементами геометрії, поняттями про рівність і нерівність; формування вміння порівнювати, аналізувати, робити найпростіші математичні висновки. (Детально про зміст цих занять, як і з інших видів діяльності — в одному з наступних номерів журналу).

Малювання, ліплення, аплікація, конструювання — ці заняття об'єднують спільна спрямованість: пробуджувати змалку почуття краси, розуміння прекрасного в навколишньому, розвивати у дитини творчі здібності, уяву, формувати на основі естетичного сприймання дійсності любов до Вітчизни, високі моральні якості. Водночас у дошкільника розвивається сприймання форм і кольорів різних предметів, виробляються навички малювання за спостереженнями, за уявою, з натури, уміння визначати матеріали, необхідні для виготовлення конструктивного об'єкта і його деталей; застосовувати набуті на заняттях знання і вміння тощо.

Але, як уже наголошувалося, всієї сукупності перелічених знань, умінь, навичок замало, щоб вважати дитину готовою до школи. Не менше, а, можливо, і більш важливо, щоб вона досягла, як кажуть психологи, певного ступеня соціальної зрілості як особистість. І в цьому визначальну роль

відіграють батьки, характер стосунків у сім'ї.

По-перше, до шести років дошкільник уже значною мірою втрачає імпульсивність поведінки, починають переважати розумніші її форми. У нього з'являється бажання обережності менших, допомагати старшим, говорити завжди правду тощо. За нормальних умов це веде до появи таких внутрішніх якостей, які допомагають узгоджувати свою поведінку, свої дії з обставинами, тобто у малюка починається формування саморегуляції поведінки, волі.

По-друге, емоційно здорова дитина, у якої задовольняються всі потреби, готова до співжиття в колективі. А та, яка вдома відчуває дискомфорт, найчастіше розпочинає шкільне життя з конфліктів. Ідеться не лише про так звані «важкі» сім'ї з відхиленнями від норм соціалістичного співжиття й моралі. На малят можуть негативно впливати й інші фактори, властиві, до речі, багатьом цілком благополучним сім'ям: надмірне опікування, регламентація кожного кроку, позбавлення будь-якої трудової діяльності, неузгодженість вимог до дитини з боку дорослих членів родини, ізолюваність від ровесників і ще, і ще...

Соціальна зрілість невіддільна від фізичних, розумових, емоційних змін. Вона передбачає налагодження контактів з оточуючими — чужими дорослими й дітьми. Тож дбати про забезпечення оптимальних умов для соціалізації своєї дитини — важливий обов'язок батьків.

Завершуючи нашу першу розмову, хотіла б нагадати батькам мудрі слова видатного радянського педагога В. О. Сухомлинського: «Дитинство — найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а справжнє, яскраве, самобутнє, неповторне життя. І від того, яке було дитинство, хто вів дитину за руку в дитячі роки, що ввійшло до її розуму й серця з навколишнього світу, — від цього значною мірою залежить, якою людиною стане сьогоднішній малюк».

ВАШІЙ ДИТИНІ ЧЕРЕЗ РІК ІТИ ДО ШКОЛИ

ЦЕ ВЕЛИКЕ щастя для батьків: готувати дитину до школи, потім спостерігати її перші кроки на великій стежці до знань.

Але це не тільки радість і щастя. Це разом з тим багато турбот і праці...

Батькам, особливо молодим, треба оволодіти елементарними знаннями як про шкільне, так і про дошкільне виховання...

...Саме в період від народження до 10—11 років у мозку, в мислячій матерії відбуваються глибокі внутрішні зміни, завдяки яким дитина стає людиною. І найінтенсивніший період цих змін — від народження до 7—8 років... В цей період ніжна матерія дитячого мозку дуже чутлива сприймає невинний потік інформації з навколишнього світу, і все, що вона бачить, чує, запам'ятовується, відбивається в нейронах її мозку, і вона починає мислити. Якщо в цей період немає належного виховання, якщо дитина позбавлена того, що необхідно для її повноцінного розумового розвитку, — вона не буде добре підготовлена до навчання. Те, що прогано в період від народження до 7—8 років, ніколи не надолушиш...

Готуючи дитину до майбутнього на-

вчання в школі, треба дбати передусім про багатство і багатогранність її духовного життя, про виховання й розвиток розуму. Треба всіляко розвивати, стимулювати й задовольняти дитячу цікавість і допитливість. Не відмовчуйтесь, шановні батьку й мати, коли дитина звертається до вас із запитаннями: чому? як? що це таке?..

Звертайте увагу дитини на явища, які вам здаються звичними, а для неї в цих явищах — десятки питань...

І найголовніше — щоб дитина ніколи не лишалася самотньою. Поруч з нею повинні бути старші — насамперед батько, мати.

В. О. СУХОМЛИНСЬКИЙ

Радимо прочитати цю статтю повністю в книзі: В. О. Сухомлинський. Батьківська педагогіка. — К.: Рад. школа, 1978.